

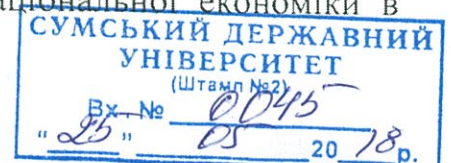
ВІДГУК
офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Михайлової Любов Іванівни
на дисертацію Шкарупи Олени Василівни
на тему «Методологічні засади державного регулювання екологічної
модернізації національної економіки», подану на здобуття наукового
ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – економіка та
управління національним господарством

1. Актуальність теми дослідження та зв'язок її з науковими програмами.

Сприяння розвитку інновацій, зокрема екологічних, є пріоритетним напрямом сучасних світових тенденцій. Впровадження інновацій, що проявляється у вигляді розвитку ресурсозберігаючих та маловідходних технологій (продуктів), дозволяє ефективно використовувати ресурси країни, покращувати технології їх отримання, зменшувати витрати (втрати), зменшувати залежність від традиційних джерел енергії та знижувати собівартість виробництва. В результаті використання країнами застарілих, ресурсоемних технологій завдається значна шкода для національного господарства у вигляді економічних втрат від екодеструктивної діяльності, що значно впливає на збільшення видаткової частини бюджету на попередження та компенсацію економічних збитків.

Інвестиції, що спрямовуються на розвиток екологічних інновацій, в більшості випадків є нерентабельними та неприбутковими. Щоб наростити динаміку інноваційних підприємств та питому вагу інноваційної екологічно орієнтованої продукції уряди країн запроваджують дієві механізми економічного стимулювання інновацій. Саме цим питанням і присвячене подане дослідження. Вищезазначене також підтверджує, що дисертаційна робота Шкарупи О.В. на тему «Методологічні засади державного регулювання екологічної модернізації національної економіки» є вкрай актуальним та своєчасним дослідженням.

Тематика дисертаційного дослідження відповідає державним, регіональним та галузевим науковим програмам і темам, зокрема тематиці наукових досліджень Сумського державного університету. Наукові результати, висновки та рекомендації були використані при виконанні науково-дослідних робіт: «Розроблення фундаментальних основ відтворювального механізму «зеленої» економіки в умовах інформаційного суспільства» (№ д/р 0115U000684); «Фундаментальні основи формування екологічно орієнтованих механізмів реалізації соціально-економічного потенціалу в умовах інформаційного суспільства» (№ д/р 0111U002149); «Фундаментальні засади управління екологічно спрямованою дематеріалізацією соціально-економічних систем» (№ д/р 0112U006839); «Розроблення методологічних та методичних основ оцінки екологічних втрат для формування еколого-економічної політики в інтересах сталого розвитку» (№ д/р 0109U004805); «Механізми реалізації потенціалу дематеріалізації та ресурсозбереження національної економіки в

умовах інформаційного суспільства» (№ д/р 0113U001746); «Фундаментальні основи формування механізмів забезпечення інноваційного розвитку економічних систем» (№ д/р 0109U008930); «Розроблення фундаментальних основ відтворювального механізму соціально-економічного розвитку в ході Третьої промислової революції» (№ д/р 0118U003578).

Дисертаційна робота Шкарупи О.В. виконана в контексті Основних напрямів фундаментальних досліджень на 2014–2018 рр. (Постанова Президії НАНУ від 20.12.2013 р. № 179), Основних засад державної екологічної політики України на період до 2020 року (Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI), Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (Постанова КМУ від 06.08.2014 р. № 385).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність та повнота викладу в опублікованих працях.

Наукові положення, що відображаються у дисертації, є всебічно дослідженими та достатньо обґрунтованими, що підтверджується змістом дисертаційного дослідження та переліком використаної літератури. Основні наукові результати дослідження базуються на використанні великої сукупності сучасних загальноприйнятих методах наукового пізнання, таких як: логічного узагальнення; порівняльного аналізу та синтезу; економіко-математичні та графічні методи; причино-наслідкових зв'язків та моделювання; системного підходу та економічного аналізу; математичного програмування тощо.

Слід зазначити, що одним із провідних методологічних орієнтирів, яким послідовно керувався здобувач, виступило положення про необхідність широкого залучення в процесі економічних досліджень масових статистичних даних з відповідною їх обробкою з використанням сучасних інформаційних технологій. Так, наукове дослідження базується на використанні офіційних матеріалів Державного комітету статистики України, Статистичної служби Європейського Союзу, законодавчих та нормативних актів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Державного управління статистики, інформаційних матеріалів, опублікованих у періодичних виданнях та статистичної інформації підприємств, що зібрана та опрацьована особисто автором.

У висновках наведене теоретичне узагальнення і запропоноване нове вирішення наукової проблеми розроблення теоретико-методологічних засад державного регулювання екологічної модернізації національної економіки для забезпечення ефективності інноваційного розвитку. Достовірність і обґрунтованість висновків та рекомендацій підтверджується використанням чинних нормативно-правових актів, що регламентують державну політику економічного стимулювання запровадження інновацій. Висновки є логічно обґрунтованим підсумком проведеного дослідження та повністю відображають основні положення виконаної роботи та перспективні напрями її практичного застосування.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується їх достатньою апробацією на

наукових та науково-практичних конференціях різних рівнів, публікаціями у наукових фахових виданнях України та періодичних виданнях інших держав.

Ознайомлення з дисертацією, авторефератом та науковими публікаціями Шкарупи Олени Василівни дозволяє зробити висновок, що основні положення дисертаційної роботи достатньо повно висвітлені в опублікованих за темою дисертації наукових працях: авторкою видано 64 наукові праці загальним обсягом 45,2 друк. арк., з яких особисто авторові належить 36,4 друк. арк., зокрема 1 одноосібна монографія, розділи у 8 колективних монографіях, 28 статей у наукових фахових виданнях України (з яких 26 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, серед яких 6 – до бази Scopus та 3 – до бази Web of Science), 7 статей у наукових виданнях інших держав, 18 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Представлений автореферат дисертації у стислій формі передає основні положення дисертаційної роботи, та не містить інформації, яка не наведена у дисертації.

3. Ступінь новизни наукових результатів, отриманих автором дисертації.

Обґрунтовані у дисертаційній роботі положення наукової новизни не викликають сумнівів і в цілому вирішують наукову проблему щодо теоретико-методологічного обґрунтування, розроблення концептуальних положень та науково-методичних підходів до державного регулювання екологічної модернізації національної економіки. До основних положень дисертації, що визначають її новизну, слід віднести наступні:

1. Дисертанткою визначено економічну сутність процесу екологічної модернізації та сучасної політики державного регулювання запровадження інновацій, в тому числі, екологічних - в систему національного господарювання (стор. 52-56 дисертації, стор. 7-9 автореферату).

2. Запропонований для наукового вжитку термін – «нішеві екомодернізації», який значно збагачує теоретико-методологічний базис досліджуваних проблем, а його типологія створює підґрунтя для диверсифікації методів та важелів державного регулювання екологічної модернізації національної економіки (стор. 80-82 дисертації, стор. 9-10 автореферату).

3. Науковий базис дослідження, який авторка пропонує сформуванню на основі доповнення системи принципів державного регулювання національної економіки рядом специфічних принципів, які враховують особливості нішевих екомодернізацій, а саме: мережецентричності, кон'юнкції, розширеної координації, інклюзивності. Це є запорукою ефективності державного регулювання екологічної модернізації національної економіки та направлене на комунікаційне залучення всіх стейкхолдерів до цього процесу (стор. 115-119 дисертації, стор. 9 автореферату).

4. Важливе значення для прийняття управлінських рішень в сфері державного регулювання екологічної модернізації має запропоноване авторкою методологічне підґрунтя вибору релевантних каналів, обумовлених загальним рівнем інноваційної активності в країні. Це дає можливість визначати потенціал інноваційного розвитку країни з перспективою виявлення найбільш значущих

факторів розвитку національної економіки порівняно з іншими країнами-еталонами (стор. 150-153 дисертації, стор. 13 автореферату).

5. Зміст та наукове підґрунтя методологічних засад оцінювання рівня впливу підприємницького середовища на вибір каналів державного регулювання, який полягає в самоаналізі середовища діяльності підприємств з точки зору успішності проведених державою змін для забезпечення їх розвитку (стор. 176-191 дисертації, стор. 14-15 автореферату).

6. Науковий і практичний інтерес мають пропозиції авторки щодо використання запропонованого науково-методичного підходу до прогнозування зростання частки підприємств-екоінноваторів у системі національної економіки в цілому та за окремими галузями як реакції на застосування різних типів заходів державного регулювання (стор. 230-235 дисертації, стор. 16-17 автореферату). Це дозволить створити більш прозорий механізм контролю за збільшенням кількості таких підприємств як за галузями, так в регіонах країни, та проводити моніторинг заходів стимулювання впровадження екоінновацій.

7. Авторкою запропоновано методологію оцінювання ефективності реалізації заходів державного регулювання екологічної модернізації національної економіки за галузями та окремими технологічними процесами (стор. 251-262 дисертації, стор. 21 автореферату). На нашу думку, вказані авторські розробки є суттєвим вкладом у розвиток інструментарію економічного стимулювання запровадження екоінновацій за різними траєкторіями державного регулювання та побудови в подальшому взаємовигідних відносин з усіма стейкхолдерами в контексті забезпечення узгодженості економічних інтересів бізнесу з потребами національної економіки країни.

8. Отримали розвиток концептуальні засади оцінювання залежності ефективності державного регулювання екомодернізаційними змінами від ресурсної підтримки держави та зеленого розвитку національної економіки в цілому, що, безумовно, є суттєвим науковим здобутком дисертанта до вирішення проблеми підвищення ефективності державного регулювання в окремих точках національного господарства. Запропонований науково-методичний підхід підтверджується відповідними розрахунками (стор. 278-280 дисертації, стор. 21-22 автореферату), які не містять суперечностей.

9. Як показали дослідження, ефективність державного регулювання екологічної модернізації національної економіки залежить від контролювання кількості та якості екомодернізаційних змін в національному господарстві країни (стор. 286-290 дисертації, стор. 22 автореферату). Цілком виправданим є те, що авторка пропонує на основі застосування принципу розширеної координації побудувати детермінантну модель та інтерпретувати значення рівня ефективності державного регулювання залежно від зростання відповідних показників.

10. Заслужують на увагу пропозиції авторки щодо застосування методичного інструментарію прогнозування динаміки інноваційної активності підприємств щодо запровадження екомодернізаційних змін, що дозволило отримати результати прогнозування зростання частки підприємств у

національній економіці України, що впроваджують інновації, та нішеві еко-модернізації для трьох сценаріїв: оптимістичного (термін досягнення бажаного рівня зростання частки підприємств – 3 роки); реалістичного (8 років); песимістичного (15 років) (п. 5.1., стор. 299-303 дисертації, стор. 23 автореферату).

11. Науковим здобутком автора є також використання системного підходу до взаємозалежності економічних показників державного регулювання екологічної модернізації, для чого проведено прогнозування макроекономічних зрушень залежно від ефективності державного регулювання екологічної модернізації національної економіки. Визначено напрями впливу витрат на зміну динаміки макроекономічних зрушень та джерела фінансування інвестицій (державних та приватних) (п. 5.2., стор. 328-338 дисертації, стор. 24 автореферату), що дозволило спрогнозувати динаміку ВВП залежно від рівня ефективності державного регулювання екологічної модернізації та визначити сценарії макроекономічних зрушень залежно від наявності якісних та кількісних екомодернізаційних змін.

12. Варто відзначити теоретико-методологічну цінність запропонованого погляду на цілісність концепції державного регулювання екологічної модернізації, яку авторка пропонує розглядати через призму холістичності. В цьому контексті авторка визначає такі основні підсистеми: структурну (яка спрямована на вибір найбільш продуктивних заходів державного регулювання), функціональну (яка спрямована на виконання системою державного регулювання ряду специфічних функцій в національній економіці) та телеологічну (що дозволяє підпорядковувати усю систему заходів державного регулювання екологічної модернізації єдиній меті, тобто досягненню показників зростання національної економіки за рахунок екоінновацій) (стор. 115-119 дисертації, стор. 9-10 автореферату).

4. Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження.

Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи Шкарупи О.В. полягає в розробці нових та вдосконаленні існуючих науково-методичних підходів щодо обґрунтування напрямків та оцінювання ефективності державного регулювання екологічної модернізації національної економіки. Це дозволило розробити і запропонувати оригінальні підходи до вирішення важливої наукової проблеми розвитку теоретико-методологічних засад, методичних і практичних рекомендацій щодо екологічної модернізації національної економіки України. Основні теоретичні положення та запропоновані висновки використовуються в діяльності установ та організацій різних рівнів господарювання.

Пропозиції подані та знайшли ухвалу:

– на національному рівні – в діяльності Міністерства фінансів України (довідка № 06230-06-10/8530 від 28.03.2018 р.), при реалізації Проекту ПРООН/ГЕФ «Інтеграція положень Конвенцій Ріо в національну політику України» (довідка UNDP /2017/ENV/2-131217 від 13.12.2017 р.);

– на регіональному рівні – в діяльності Департаменту економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації (довідка 02-01/1458 від 12.12.2017 р.) та в діяльності Управління економіки Конотопської міської ради (лист № 276 від 18.12.2017 р.);

– на рівні суб'єктів господарювання – в діяльності ТОВ «Сумитеплоенерго» (довідка 5427 від 12.12.2017 р.) та Тростянецької фабрики ПрАТ «Монделіс Україна» (довідка № 131 від 23.11.2017 р.).

Використання теоретико-методологічних, науково-методичних та практичних результатів дисертаційного дослідження надасть змогу більш ґрунтовно та комплексно підходити до прийняття управлінських рішень в системі регулювання екомодернізаційними змінами.

5. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота за структурою, змістом, обсягом та оформленням відповідає вимогам МОН України що висуваються до написання докторських дисертацій. Об'єкт, предмет і мета дослідження визначені повно. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, які включають по три підрозділи, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 485 сторінок, включає список використаної літератури з 420 джерел та 12 додатків.

6. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Відзначаючи в цілому високий рівень наукових та практичних результатів дисертації Шкарупи Олени Василівни, деякі викладені в ній положення мають дискусійний характер.

1. На жаль, не отримали розвиток положення, викладені в роботі, щодо організаційно-економічного забезпечення економічного стимулювання збільшення частки підприємств-екоінноваторів в контексті реалізації державної політики оновлення стимулюючих важелів впливу в рамках використання директив Європейського Союзу та приведення у відповідність національного законодавства до європейського рівня (п. 2.1, стор. 122-135 дисертації).

2. На нашу думку, п. 2.1 дисертації потребує більш детального аналізу визначення ефектів від впровадження нішевих екомодернізацій. Слід було б більш детально з науково-методичної точки зору викласти авторське бачення виявлених ефектів у їх взаємозв'язку з негативною динамікою обсягів витрат за напрямками регульовальних заходів та низьким обсягом залучення іноземних та капітальних інвестицій у маловідходні та ресурсозберігаючі технології. Це б підтвердило висновок автора, що «забезпечення екомодернізаційних зрушень в національній економіці полягає у системному погляді на забезпечення узгодженості в часі і в просторі взаємодій певних механізмів та процесів на основі принципів позитивного й негативного зворотного зв'язку, що буде визначною умовою формування економічного ефекту» (п. 2.1, стор. 145-148 дисертації).

3. Робота була б більш досконалою, якби в дисертації було приділено увагу не тільки розгляду індикаторів «зеленого» зростання та мультифакторної продуктивності різних країн, про які автор згадує з точки зору обґрунтування прогресу екологічної модернізації на рівні національної економіки (п. 2.3, стор.

168-173 дисертації). Доцільно було б чіткіше обґрунтувати результати впровадження цих показників у систему державного регулювання, зокрема навести порядок їх використання як окремої групи важелів та визначити, яким чином вони можуть бути інтегровані в систему державного регулювання екологічної модернізації національної економіки.

4. Науковий інтерес мають пропозиції авторки щодо складових факторів-концептів, що впливають на процес екологічної модернізації національної економіки. Втім автор не наголошує на необхідності удосконалення механізму економічного стимулювання інноваційного розвитку місцевого рівня за його складовими, зокрема такими як: інноваційна інфраструктура регіону, або інноваційний потенціал регіону (стор. 181-185 дисертації; рис. 3, стор. 15 автореферату). Варто було б доповнити відповідним поясненням обрані критерії оцінки підприємницького середовища.

5. Автором досить ґрунтовно проведено аналіз показників за результатами та напрямками витрат на екомодернізаційні заходи (за видами економічної діяльності). Авторка також стверджує, що «важливим залишається визначення реальної віддачі від реалізованих регуляторних ініціатив...» в кожному з каналів просування екомодернізаційних змін (стор. 252), проте в подальшому дослідженні недостатньо обґрунтовує види та обсяги вкладання інвестицій в екологічно вагомі інноваційні зрушення.

6. Доцільно було б в дисертаційній роботі, на наш погляд, подати механізм розподілу коштів, які необхідні для співфінансування нішевих екомодернізацій в рамках державно-приватного партнерства, задекларованого автором у роботі (стор. 332, 354-361 дисертації).

Висловлені дискусійні положення не впливають на практичну цінність одержаних результатів і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

7. Загальний висновок. Дисертаційна робота Шкарупи Олени Василівни є завершеною, самостійно виконаною, науковою працею. Положення дисертаційної роботи містять наукову новизну та мають практичну цінність. У роботі на підставі проведених досліджень отримано нові наукові результати, які являють собою теоретико-методологічну та науково-методичну базу щодо розроблення концепції державного регулювання екологічної модернізації національної економіки.

В роботі виконані вимоги, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, обґрунтовано актуальність обраної теми, запропоновані висновки та пропозиції, що наведені в роботі, є достовірними та містять наукову новизну. Автореферат є ідентичним за змістом дисертації та відображає основні її положення.

Основні положення дисертації доповідались на науково-практичних конференціях, опубліковані у наукових фахових виданнях, у т.ч. включених до міжнародних наукометричних баз, та у наукових періодичних виданнях інших держав з тематики дисертаційного дослідження.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що дисертація на тему «Методологічні засади державного регулювання екологічної модернізації

національної економіки» відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою КМУ №567 від 24 липня 2013 р., а її автор, Шкарупа Олена Василівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності
та євроінтеграції

Сумського національного аграрного університету
Міністерства освіти і науки України

Л.І. Михайлова Л.І. Михайлова

Засвідчую:
Учений секретар Сумського
національного аграрного
університету
Ю.І. Данько

